

Liaudies instrumentų sklaidos formos

ALGYTĖ MERKELIENĖ

Klaipėdos universitetas

Anotacija. Straipsnyje apžvelgiami pirmieji XX a. pradžios liaudies instrumentų ansamblių pasirodymai viešosiose šventėse. Apibūdinama dainų švenčių reikšmė liaudies instrumentų sklaidai 1950–1990 m. Plačiau aprašoma ir analizuojama po 1990-ųjų metų vykstantis švenčių, festivalių, konkursų organizavimas bei šių renginių įtaka liaudies instrumentų raidai bei sklaidai.

Pagrindiniai žodžiai: liaudies instrumentų ansambliai, šventės, festivaliai, konkursai, sklaida.

Abstract. The article looks in to first appearances of 20th century folk instruments group's in public festivals. The meaning of Song festivals to the spreading of folk instruments in 1950–1990 is described. Discussed and analyzed more about the organization and arrangements of song festivals and contests after 1990 and their influence to the spread and development of folk instruments.

Key words: folk instrument ensemble, festival, contest, spread.

Tyrimo objektas: liaudies instrumentų ansambliai šventėse, festivaliuose, konkursuose.

Tyrimo tikslas: apžvelgti respublikoje vykstančius liaudies instrumentų renginius (šventes, festivalius, konkursus) ir įvertinti jų reikšmę liaudies instrumentų sklaidai.

Tyrimo metodika: analizės, apibendrinimo.

Įvadas

Lietuvių liaudies instrumentų paminėjimai rašytiniuose šaltiniuose žinomi nuo XVII amžiaus. Tačiau liaudies instrumentų ansamblių pasirodymai viešose šventėse užfiksuoti tik XX a. pradžioje. Pirmieji koncertuose, Klojimo vakaruose, pasirodo skudutininkų ir ragų ansambliai (1906 m., Biržai). Nuo 1916 m. viešuose koncertuose jau pasirodo ir kanklininkai – tai Prano Puskunigio vadovaujamas Kauno spaustuvės darbuotojų kanklių ansamblis, kuris koncertavo Karaliaučiuje, Rytprūsių mugėje. Be minėtų pasirodymų, tradicinių vienaarūšių: skudučių, ragų, kanklių ansambliai dalyvavo Lietuvos katalikų jaunimo sąjungos antrojoje dainų šventėje (1927 m.), studentų pavasario šventėje (1933 m.), pavasarininkų kongrese (1938 m.) ir kituose renginiuose. Jau tuomet šie renginiai buvo reikšmingi liaudies instrumentų sklaidai. Skudučių muzikos populiarintojo Stasio Paliulio dėka Lietuvoje ypač gausėjo skudutininkų ansamblių. Daugelis skudutininkų,

dalyvavę S. Paliulio vadovaujamuose ansambliuose, kolektyvus kūrė įvairiose Lietuvos vietovėse. Kanklininko Prano Puskunigio dėka 1924 m. Kauno Šančių pradžios mokykloje kankliuoti mokomi vaikai. 1925 m. Kaune įkuriama Lietuvos kanklininkų draugija, kurios pagrindinis, įstatuose apibrėžtas tikslas – tautinės muzikos gaivinimas ir platinimas. Kanklių muzikos sklaida dar labiau suaktyvėjo 1930 m. Kaune įsteigus Kanklių muzikos mokyklą.

Naujas liaudies instrumentų gyvavimo etapas prasidėjo 1940 m. Jonui Švedui suformavus liaudies instrumentų orkestrą. Pradėjus tobulinti liaudiškuosius instrumentus, atsiranda naujos galimybės juos populiarinti. Liaudies instrumentais jau pajėgiama atlikti gerokai sudėtingesnius ir įvairesnius kūrinius. Vienarūšiai ir mišrūs liaudies instrumentų ansambliai steigiami įvairių įstaigų kultūros klubuose, kultūros namuose, mokyklose. Daugelis šio žanro kolektyvų, valstybinio dainų ir šokių ansamblio pavyzdžiu, įkuriami mėgėjiškuose (saviveikliniuose) dainų ir šokių ansambliuose.

Liaudies instrumentų ansamblių ir orkestrų pasirodymus šventėse yra tyrinėję: Algirdas Vyžintas, Romualdas Apanavičius, Marija Baltrėnienė, Vida Palubinskienė, Stasys Paliulis, Vytautas Tetenskas, Vytautas Alenskas, šio straipsnio autorė ir kiti mokslininkai.

1950–1990 m. renginių apžvalga

Šiuo laikotarpiu liaudies instrumentų sklaidai ypač buvo naudingi pasirodymai dainų šventėse. Pirmieji šventėse pasirodė skudutininkų ansambliai (1950 m. 41 ansamblis, 480 dalyvių). 1955 m. dainų šventė pasipildė kanklių ansambliais ir liaudies instrumentų orkestrais (skudutininkų – 32, kanklių – 16 ansamblių ir 5 liaudies instrumentų ansambliai, iš viso 1403 dalyviai). 1960 m. dainų šventėje dalyvavo net 1500 muzikantų, grojančių liaudies instrumentais, iš jų net 1093 skudutininkai.

Nuo 1955-ųjų metų prieš dainų šventes buvo rengiamos kolektyvų varžytuvės, kurių metu buvo išaiškinami geriausi tam tikrų žanrų kolektyvai. Tai lėmė kolektyvų meninio lygio kilimą bei profesionalų pasirengimą šventėms. Pavyzdys būtų 1960 m. respublikinė dainų šventė, kurioje dalyvavo net 63 skudutininkų ansambliai, 1093 skudutininkai. Tūkstantinio skudutininkų būrio sėkmingai atlikti P. Stepulio „Šokis-sutartinė“ ir A. Balčiūno „Biržietiška polka“, gana techniškai ir reikalaujantys tikslios ritmikos kūriniai, įrodė labai aukštą pasirengimo lygį.

Vėliau vykusiose respublikinėse dainų šventėse liaudies instrumentų ansambliai ir orkestrai dalyvavo jau ne taip gausiai, kaip pirmosiose šventėse (1965 m. – 183 muzikantai; 1970 m. – 196; 1975 m. – 883; 1980 m. – 356; 1985 m. – 545).

Liaudies instrumentų ansambliai ir orkestrai dalyvavo ir tarprespublikinių dainų švenčių renginiuose, tai: 1957 m. vykusiame pirmajame respublikiniame jaunimo festivalyje, respublikinėse moksleivių dainų šventėse (1964, 1969,

1977 m.), tarprespublikinėse studentų dainų šventėse „Gaudeamus“: 1971 m. Rygoje (Latvija), 1974 m. Tartu (Estija), 1972 m. Vilniuje ir Kaune vykusiose respublikinėse liaudies ansamblių šventėse, regioninėse dainų šventėse bei kituose renginiuose.

Ypač gausiai moksleivių dainų šventėse dalyvavo skudutininkų kolektyvai. 1964 m. – 84 ansambliai, kuriuose skudučiavo net 1056 skudutininkai. 1969 m. vykusioje respublikinėje moksleivių dainų šventėje dalyvavo 36 ansambliai, 600 skudutininkų. Tačiau šios šventės repertuarą buvo parengę net 1500 atlikėjų.

Ištobulintus liaudies instrumentus kiekybiškai ir kokybiškai įteisinti padėjo nuo 1969 m. vykę respublikiniai jaunųjų liaudies instrumentų bei akordeono atlikėjų konkursai.

Apibendrinant šį laikotarpį, galima teigti, kad liaudies instrumentus leido populiarinti dalyvavimas dainų šventėse. Šventėse dalyvavo įvairių įstaigų klubų ir kultūros namų mėgėjiški liaudies instrumentų orkestrai bei ansambliai.

Instrumentų kokybinei raiškai labai pravertė nuo 1953 m. Lietuvos aukštesniosiose bei vaikų muzikos mokyklose pradėti steigti liaudies instrumentų skyriai.

Liaudies instrumentų sklaidos formos po 1990 m.

Ypač aktyvus liaudies instrumentų ansamblių ir orkestrų švenčių, festivalių bei konkursų organizavimas prasidėjo Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę. Pirmaisiais atkurtos Nepriklausomybės metais ypač padidėjęs visuomenės susidomėjimas liaudies instrumentais patvirtina humanitarinių mokslų daktarės Auksuolės Čepaitienės teiginį: „(...) kai Lietuvos nepriklausomybės idėja tapdavo reali, tautos, tautiškumo bei tradicijų tęstinumo klausimams būdavo skiriamas ypatingas dėmesys“ (5). Šiuo laikotarpiu muzikos mokyklose gerokai išaugo norinčių mokytis groti liaudies instrumentais mokinių skaičius. Mokyklose, kultūrinėse įstaigose kūrėsi nauji liaudies instrumentų kolektyvai. Įvairiuose Lietuvos miestuose pradėti rengti respublikiniai festivaliai–konkursai. Liaudies instrumentų kolektyvų pasirodymai įtraukiami ne tik į respublikines, kas ketveri metai vykstančias dainų šventes, bet ir į Klaipėdoje, Kaune, Šiauliuose, Alytuje rengiamas regionines dainų šventes. Atsigręžiama ir į tradicinius instrumentus, nuo 1999 m. Užpaliuose (Utenos r.) organizuojama Lietuvos kanklininkų vasaros stovykla „Skambantys kankleliai“, nuo 2005 m. (Mažeikių r.) vyksta žemaitiško kankliavimo vasaros stovyklos „Lai skamba žemaitiškos kanklės“.

Tenka apgailestauti, kad festivaliai ir konkursai organizuojami stichiškai ir respublikoje nėra bendros jų koordinacijos. Norint suvokti šių renginių reikšmę reikalingi išsamūs tyrinėjimai, jų dalyvių anketinės apklausos. Straipsnyje apžvelgiama keletas renginių ir apibūdinama jų reikšmė liaudies instrumentų sklaidai, remiantis straipsnio autorės stebėtais konkursais, festivaliais, šventėmis ir stovyklomis.

Šventės. Nors, kaip buvo minėta, po 1990-ųjų metų visuomenės susidomėjimas liaudies instrumentais padidėjo, tačiau dalyvavimas šventėse patiria „atoslūgio“ periodą. Sudarant dainų švenčių programas bandoma ieškoti naujų formų, naujų išraiškos būdų, pasitelkiamos naujos technologinės priemonės, kurios pakeičia natūralų instrumentų skambesį (ypač tai pasireiškė 2005 m. vykusioje moksleivių dainų šventėje „Mes – laisvės vaikai“, kur atlikėjai buvo reikalingi tik aikštės vaizdui užpildyti, o skambėjo fono įrašas).

Besąlygiškai teigti, kad liaudies instrumentai iš švenčių dingo, negalima, tačiau jie skambėjo labai epizodiškai ir netolygiai. 1990 m. dainų šventėje dalyvavo tik 9 liaudies instrumentų orkestrai ir ansambliai, o 1994 m. Ansamblių vakaro programoje liaudies instrumentų kolektyvai iš viso nedalyvavo. Tačiau 1998-aisiais metais vykusioje Pasaulio lietuvių dainų šventėje vėl dalyvavo net 87 liaudies instrumentų kolektyvai. Pagrindinis veiksnys, atkūręs liaudies instrumentų gausumą dainų šventėse, ir buvo vaikų kolektyvų susikūrimas ir sklaida.

Kiekviena dainų šventė papildoma naujomis išraiškos priemonėmis bei naujų meninių idėjų įgyvendinimu, viena jų – kanklių muzikos koncertai „Skambėkite, kanklės“. Šie koncertai P. Skargos kieme arba Šv. Jonų bažnyčioje rengiami jau nuo 1998 m. Koncertuose drauge kankliuoja vaikai ir jų pedagogai, skamba išstobulintos koncertinės kanklės ir tradicinės aukštaitiškos, žemaitiškos, suvalkietiškos kanklės. „Skambėkite, kanklės“ koncertai reikšmingi ne tik savo kokybe, bet ir kiekybe. Paskutinėse dainų šventėse (2007, 2009 m.) dalyvavo apie 800 kanklininkų. Galima tvirtai teigti, kad šie renginiai visokeriopai naudingi kanklių muzikos sklaidai.

Kaip jau buvo minėta, be respublikinių švenčių, liaudies instrumentų kolektyvai pasirodo regioninėse šventėse, vykstančiose Kaune, Klaipėdoje, Alytuje ir kt. miestuose. Šių švenčių pagrindą sudaro choriniai kūriniai, tačiau šalia chorų dalyvauja liaudies instrumentų ansambliai ir orkestrai, kurie turi atskiras programos pozicijas. Vienas iš pavyzdžių – Klaipėdos miesto chorinės bendrijos „Aukuras“ organizuojamos dainų šventės. Jau nuo 2001-ųjų metų kas antri metai arba kasmet organizuojamose šventėse gana gausiai dalyvauja Klaipėdos krašto liaudies instrumentų kolektyvai. Tai: vaikų ir jaunimo dainų šventė „Mes – Lietuvos vaikai“ (2001, 2004, 2008, 2011), Klaipėdos krašto vaikų ir jaunimo dainų šventė „Pavasario balsai“ (2006), jubiliejinės dainų šventės, skirtos Mažosios Lietuvos lietuvių šventės 80-mečiui ir 85-mečiui (2007, 2012), Lietuvos vakarų krašto dainų šventė „Žalgirio mūšiu – 600“ (2010). Kiekvienoje iš šių švenčių dalyvavo iki 300 liaudies instrumentais grojančių vaikų ir jaunimo. Šių renginių programose pasirodė ne tik jungtinis liaudies instrumentų orkestras, bet ir atskiros liaudies instrumentų grupės, tai: kanklių, skudučių, birbynių jungtiniai ansambliai. Liaudies instrumentų sklaida šiose šventėse pasireiškia per besiplečiančią į šventes atvykstančių kolektyvų geografiją ir dalyvių skaičių. Pirmosiose šventėse dalyvaudavo tik Klaipėdos krašto kolektyvai, o kiekviena šventė pasipildo jau iš kitų Lietuvos regionų atvykstančiais kolektyvais (Kauno, Šiaulių ir kt.).

Festivaliai. Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, liaudies instrumentų sklaidai ypač praverė mokyklų, miestų, respublikiniai ir tarptautiniai festivaliai. Nors įvairiausio pobūdžio liaudies instrumentų festivaliai vyksta visoje Lietuvoje, tačiau tenka pažymėti, kad ne visi jie yra lygiareikšmiai. Vienas pirmųjų liaudies instrumentų ansamblių festivalių „Ralis“ suorganizuotas 1998 m. Lietuvos vaikų ir jaunimo centre. 2000 m. šis festivalis pervadintas „Ainių sutartinės“ vardu, po ilgesnės pertraukos, 2005 m. įvykus trečiajam festivaliui – neberengiamas...

Šiaulių krašte reikšmingas vaikų ir jaunimo tautinės muzikos festivalis „Tūto“. Festivalis pradėtas rengti 1998 m. Tuomet šis renginys vadinosi „Skambėkite, kanklės“ vardu. 2001 m. Šiaulių filharmonijoje surengtas I tarptautinis vaikų ir jaunimo tautinės muzikos festivalis „Tūto“. 2009 m. įvyko trečiasis festivalis „Tūto“. Šiame festivalyje šalia Lietuvos tautinių instrumentų kolektyvų dalyvauja Latvijos, Estijos, Rusijos liaudies instrumentų kolektyvai ir atlikėjai solistai. Nors ir nereguliariai vykstantis festivalis yra gana populiarus ir laukiamas.

Reikšmingas 2010 m. Lietuvos liaudies kultūros centro Utenoje suorganizuotas pirmasis skudutininkų festivalis „Dudutis“. Šis festivalis buvo sumanytas turint konkrečius tikslus, tai: puoselėti skudučių grojimo tradiciją, aktyvinti atgimstantį skudutininkų judėjimą, skatinti kurti naujus skudučių ansamblius, remti ir skatinti veikiančius ir susikūrusius naujus ansamblius, suteikti pozityvų veiklos impulsą jų vadovams, palaikyti entuziazmą ir pastangas kelti meninį lygį, ieškoti naujo repertuaro, aktyvinti koncertinę veiklą, pasidalyti patirtimi. Jau įvykę du festivaliai (2010 m. Utenoje ir 2011 m. Biržuose) įrodė, kad šie renginiai labai reikalingi ir dėl jų skudučiavimas įgauna ne vien kiekybinę, bet ir kokybinę raišką. Reikia tikėtis, kad šiemis festivaliams tapus tradiciniais, atgis skudučiavimo tradicija ir skudutininkų ansambliai suskambės ne tik festivaliuose, bet ir visuose Lietuvos kampeliuose.

Apžvelgus keletą festivalių matoma, kad šie renginiai ne visada vyksta vienodais laiko intervalais („Tūto“ 1998, 2001, 2006, 2009) arba pritrūkus entuziazmo ar lėšų – visai išnyksta („Ainių sutartinė“).

Jau tradicinis tapo nuo 2001 m. rengiamas Žemaitijos ir Klaipėdos krašto tautinės muzikos ansamblių ir orkestrų festivalis. Dar vienas šio festivalio išskirtinumas – kiekvienas renginys vyksta vis kitame Klaipėdos krašto rajone: 2001 m. – Gargžduose; 2002 – Klaipėdoje, 2003 – Kretingoje, 2004 – Šilutėje, 2005 – Skuode, 2006 – Palangoje, 2007 – Plungėje, 2008 – Šilalėje, 2009 – Tauragėje, 2010 – Mažeikiuose, 2011 – Neringoje. Nuo 2012 m. festivalis pradėjo sukti „antrą ratą“ ir sugrįžo į Gargždus. Šio festivalio sklaida pasireiškia ne vien jo skambėjimu vis kitame rajone, bet ir festivalio dalyvių koncertais to rajono mokyklose, vaikų darželiuose, įstaigose. Dalyvių skaičiumi festivalis išaugo keturis kartus. Jei pirmajame festivalyje dalyvavo 16 kolektyvų, tai Neringoje vykusiame XI festivalyje dalyvavo net 64 kolektyvai ir 530 muzikantų. Nuo 2012-ųjų metų šio festivalio pavadinimas „Trimitatis“. Jau dvylika metų gyvuojantis festivalis visiškai pateisina iškeltus tikslus ir uždavinius: skatinti moksleivių, studentų ir jų pedagogų kūry-

binę iniciatyvą, ugdyti atlikėjų meninį intelektą bei ansamblinio ir orkestrinio muzikavimo džiaugsmą, populiarinti lietuvių tautinę muziką Klaipėdos krašte ir Žemaitijoje, kelti orkestrų ir ansamblių meninį lygį, puoselėti kultūrinį paveldą ir tęsti festivalio tradicijas.

Konkursai. Lietuvoje vykstantys liaudies instrumentų konkursai dažniausiai jungiami su festivaliais. Pagal geografinę plėtrą konkursus-festivalius galima išskirti į: vietinius – atskirų mokyklų, regioninius, respublikinius ir tarptautinius. Pagal struktūrą konkursus-festivalius galima būtų skirstyti į: solistų, kamerinių ansamblių (vienarūšių ir mišrių), liaudies instrumentų ansamblių ir orkestrų. Yra konkursų, kuriuose jungiami solistų ir ansamblių pasirodymai.

Šių renginių festivalinėse programose dažniausiai pasirodo profesionalūs ar turintys išskirtinę koncertinę praktiką kolektyvai.

Mokyklose vykstantys konkursai dažniausiai apsiriboja mokykloje besimokančių vaikų pasirodymais. Šių konkursų metu siekiama skatinti mokinių kūrybiškumą, kūrybinį bendradarbiavimą, profesinį tobulėjimą. Dažniausiai tai būna vieno dviejų kūrinių konkursai. (Pvz., lietuviškos pjesės konkursas Klaipėdos Juozo Karoso muzikos mokykloje).

Regioniniai festivaliai-konkursai gali būti tiek solistų, tiek liaudies instrumentų ansamblių. Šių konkursų tikslai: ugdyti jaunųjų atlikėjų solinį ar kamerinį ansamblinį muzikavimą, skatinti mokinių ir mokytojų kūrybinę iniciatyvą, bendradarbiavimą, populiarinti muzikavimą tautiniais muzikos instrumentais.

Straipsnyje remiamasi autorės stebėtais dviem regioniniais renginiais.

2010 m. Kretingos meno mokykloje vyko pirmasis Žemaitijos ir Klaipėdos krašto tautinių instrumentų kamerinių ansamblių konkursas. Organizuojant šį renginį buvo baiminamasi, ar daug atsiras norinčiųjų... Tačiau dalyvauti pateiktų anketų skaičius išsklaidė visas abejones. Pirmajame konkurse dalyvavo 23 kolektyvai, 79 dalyviai. Šio konkurso meninis lygis nebuvo labai aukštas, tačiau galbūt reikalingi ir tokie renginiai, kuriuose gali pasirodyti ir pasisemti patirties žengiantys pirmuosius žingsnius kolektyvai (nes kituose konkursuose dar nedrįstama pasirodyti). Pasiteisinus pirmajam, 2012 m. įvyko jau antrasis Žemaitijos ir Klaipėdos krašto tautinių instrumentų kamerinių ansamblių konkursas, kuriame dalyvavo ne vien Klaipėdos ir Žemaitijos kraštų kolektyvai, bet ir svečiai iš Šiaurės krašto (tai patvirtina kiekvieno renginio reikalingumą ir jo reikšmę liaudies instrumentų sklaidai).

Kai kurie festivaliai-konkursai iš regioninių perauga į respublikinius, būdingas pavyzdys – Klaipėdos krašto Kazimiero Biliūno vardo liaudies instrumentinės muzikos konkursas. Šį konkursą organizuoja Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija. Pirmasis konkursas įvyko 2004 m., jame dalyvavo 49 solistai ir 12 vienarūšių bei mišrių, vien tik Klaipėdos krašto, liaudies instrumentų ansamblių. Antrajame, vykusiame 2006 m., pakeisti nuostatai: konkurse kviečiami dalyvauti tik liaudies instrumentų ansambliai ir orkestrai (atsisakant solistų). Jis jau įvardijamas kaip respublikinis Klaipėdos krašto Kazimiero Biliūno tautinių muzikos

instrumentų ansamblių ir orkestrų festivalis-konkursas. Šiame konkurse dalyvavo 31 kamerinis ansamblis ir 7 mišrūs ansambliai bei orkestrai ne tik iš Klaipėdos krašto, bet taip pat ir iš Šiaulių bei Vilniaus konservatorijų. Trečiajame festivalyje-konkurse, įvykusiame 2009 m., dalyvavusių kolektyvų geografija dar labiau išsiplėtė, konkurse dalyvavo Šiaulių, Vilniaus, Panevėžio muzikos mokyklų ansambliai ir orkestrai. Penktasis Kazimiero Biliūno konkursas liaudies instrumentais surengtas 2012 m. Festivaliniuose šio renginio koncertuose dalyvauja buvę S. Šimkaus konservatorijos auklėtiniai, tolesnę muzikinę karjerą siejantys su liaudies instrumentais. Šis festivalis-konkursas – vienas ryškiausių liaudies instrumentų sklaidos pasireiškimo pavyzdžių.

Respublikiniai konkursai. Ilgiausią gyvavimo laiką skaičiuoja kas dveji metai vykstantis respublikinis Jono Švedo atlikėjų tautiniais instrumentais konkursas. Šio konkurso tikslai: išryškinti gabiausius atlikėjus, skatinti jų koncertinę veiklą, turtinti pedagogų darbo patirtį, atlikėjų repertuarą, populiarinti muzikavimą tautiniais muzikos instrumentais, pagerbti žymaus lietuvių tautinės muzikos puoselėtojo – kompozitoriaus, dirigento, pedagogo Jono Švedo atminimą. Konkurso ištakomis galima laikyti 1969 metus (respublikiniai jaunųjų liaudies instrumentų bei akordeono atlikėjų konkursai), tačiau Jono Švedo vardu šie konkursai buvo pavadinti tik 1990 metais. Tai solistų instrumentalistų, muzikuojančių liaudies instrumentais, konkursas (2011 m. vyko jau dešimtas). Su kiekvienu konkursu gausėja čia dalyvaujančių muzikantų skaičius (III buvo 64 kanklininkės ir 64 birbynininkai, o X – jau 128 kanklininkės ir 97 birbynininkai). Šis konkursas ryškiausiai atspindi jaunųjų atlikėjų (solistų), grojančių liaudies instrumentais, sklaidą. Pateikti pavyzdžiai ir skaičiai yra sąlyginiai, kadangi vyksta atrankos kraštuose ir dar daug jaunųjų atlikėjų lieka nepatekusių į respublikinį konkursą. Norint sužinoti realią konkurso reikšmę liaudies instrumentų plėtrai, reikia atlikti atskirą apskaitą.

Respublikiniai vienuoliktųjų bei mišriųjų liaudies instrumentų ansamblių festivaliai-konkursai vyksta Panevėžyje („Tirlytis“), Alytuje („Atlėk, sakale“) ir kituose Lietuvos miestuose.

Tarptautiniai festivaliai-konkursai. Bene ryškiausias, apimantis giminiškus styginius Pabaltijo instrumentus (lietuvių kankles, latvių kuokles, estų kaneles ir suomių kanteles), nuo 2000 metų vyksta Vilniuje, tai Jono Švedo tarptautinis liaudies instrumentinės muzikos konkursas-festivalis. Šio konkurso-festivalio tikslas – puoselėti Baltijos tautų giminingą tautinių liaudies instrumentų kultūrą, bendrame sambūryje aptarti tradicijų tęstinumą. Festivalinėje programoje dalyvauja liaudies instrumentų (ne vien styginių) atlikėjai iš Lietuvos, Latvijos, Estijos, Suomijos, Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos. Sklaidos požiūriu pažymėtinas antrasis, 2006 m. vykęs festivalis. Šio renginio metu koncertai vyko ne tik Vilniuje, festivalio svečiai koncertavo Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose. Tokia festivalio geografija leido ne tik Vilniaus, bet ir kitų Lietuvos miestų klausytojams susipažinti su įvairių šalių liaudies instrumentų atlikėjais profesionalais.

Nuo 2004 m. Šiauliuose vyksta Prano Stepulio kamerinių tautinės muzikos instrumentų ansamblių festivalis-konkursas, kurio tikslas suburti talentingus Lietuvos ir užsienio tautinės muzikos atlikėjus, pedagogus produktyviai kūrybiškai bendradarbiauti, skatinti moksleivių, studentų ir jų pedagogų kūrybinę iniciatyvą, ugdyti jaunųjų atlikėjų meninį intelektą, ansamblinio muzikavimo džiaugsmą bei populiarinti lietuvių tautinę muziką Lietuvoje ir toli už jos ribų. P. Stepulio vardo konkurse pasirodo įvairių sudėčių kameriniai liaudies instrumentų ansambliai. Festivalinėje programoje dalyvauja Lietuvos ir užsienio (Ukrainos, Baltarusijos, Estijos, Latvijos) profesionalūs atlikėjai.

Apibendrinant galima teigti, kad švenčių, festivalių ir konkursų reikšmė liaudies instrumentų sklaidai neabejotina. Nors straipsnyje remiamasi tik keletu pavyzdžių, tačiau švenčių, festivalių ir konkursų yra gerokai daugiau. Ateityje atlikus išsamesnę šių renginių analizę, galima būtų išvengti stichiškumo ir pasiekti efektyvesnės liaudies instrumentų sklaidos raiškos.

Išvados

1. Iki 1990 m. pagrindinė liaudies instrumentų sklaida vyko tik dainų šventėse. Liaudies instrumentų festivaliai ir konkursai pradėti organizuoti Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę.

2. Po 1990 m. liaudies instrumentai dalyvauja ne tik respublikinėse, bet ir regioninėse, miestų šventėse bei festivaliuose.

3. Lietuvoje vykstantys liaudies instrumentų konkursai nėra vienareikšmiai. Konkursus galima skirstyti į vietinius (atskirų mokyklų), regioninius, respublikinius ir tarptautinius. Pagal pobūdį galima išskirti solistų, kamerinių ansamblių ir orkestrų konkursus.

4. Nors šventėse, konkursuose ir festivaliuose matyti ryški liaudies instrumentų sklaida, tačiau šiuose renginiuose išryškėja ir jau susiformavusios tendencijos: festivalius, konkursus ir stovyklas paprastai organizuoja švietimo įstaigos; renginiuose dažniausiai dalyvauja vaikų ir jaunimo kolektyvai.

5. Šioje amžiaus grupėje ryški liaudies instrumentų sklaida, o suaugusiųjų kolektyvų tokio pobūdžio renginiuose (išskirus Jono Švedo ir Prano Stepulio tarptautinius liaudies instrumentinės muzikos festivalius) nėra.

6. Trūksta švenčių, festivalių ir konkursų koordinacijos. Daugelis renginių vyksta stichiškai. Norint pasiekti didesnės šių renginių reikšmės liaudies instrumentų sklaidai, reikalingi išsamūs tyrimai ir bendra koordinacija.

Literatūra

1. Alenskas V. *Pranas Puskunigis ir Skriaudžių kanklininkai*. Klaipėda: UAB „Pozicija“ techninis skyrius, 1993.
2. Algirdas Vyžintas. *Gyvenimas – liaudies muzikai*. Sudarė V. Tetenskas. Klaipėda, 2010.
3. Apanavičius R. *Etninė muzika*. Monografija. Kaunas: Žiemgalos leidykla, 2009.

4. Baltrėnienė–Gašciauskaitė M. *Devynstygės kanklės: kankliavimo tradicijos ir dabartis*. Vilnius: Mintis, 1991.
5. Čepaitienė A. Atgaivinant etninę tapatumą: individas, simbolis, vieta. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir sociologijos studijos*. 2001, Nr. 1 (10). Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 167–198.
6. Jonas Švedas. *Teoriniai ir metodiniai darbai, straipsniai, laiškai, amžininkų atsiminimai*. Sudarė ir parengė A. Vyžintas. Vilnius, 1978.
7. *Jurgis Alenskas – 100: suvalkiečių kanklininkas, kanklių meistras*. Parengė V. Alenskas. Klaipėda, 2005.
8. *Juozo Lašo asmenybė. Kankliavimo tradicijos Aukštaitijoje*. Sudarė A. Motuzienė. Konferencijos, skirtos kanklių meistro Juozo Lašo 90-mečiui, medžiaga. Užpaliai: UAB „Utenos spaustuvė“, 2002.
9. *Lietuvių liaudies instrumentinė muzika. Pučiamieji instrumentai*. Sudarė ir parengė S. Paliulis. Vilnius, 1959.
10. Lietuvos liaudies kultūros centro archyvas.
11. *Sutartinių ir skudučių keliais*. Stasys Paliulis. *Tautosakininko gyvenimas ir darbai*. Sudarė ir parengė Algirdas Vyžintas. Vilnius, 1955.
12. Tarnauskaitė–Palubinskienė V. *Kanklės lietuvių etninėje kultūroje*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2009.
13. *Tautos skambesiai. Lietuvių liaudies instrumentinės muzikos draugijos „Kanklės“ 80-mečiui*. Sudarė ir parengė Lina Naikelienė, Anatolijus Lapinskas. Vilnius: Petro ofsetas, 2005.
14. *Tradicija ir dabartis*, Nr. 5. Mokslo darbai. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010.
15. Vyžintas A. Dainų šventė – unikali tautos kultūros apraiška. *Lietuvos mokslas*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija. T. 2, kn. 3–4, 1994, p. 130–147.
16. Vyžintas A. *Skudučiai*. Vilnius, 1975.

ALGYTĖ MERKELIENĖ

FORMS OF FOLK INSTRUMENTS SPREAD

Summary

At the beginning of the article first performances of folk instrument ensembles in public festivals are discussed. Also the quantity and art expression of folk instruments that have taken part in festivals between 1950 and 1990 is described.

Extensively discussed forms of folk instruments spread after 1990. The festivals and contests at that time heavily improved popularity of folk ins-

truments. Folk instruments take part not only in National Song Festivals, but in regional and local town festivals too. The categories for festivals-contests are marked in the article: local – at schools, regional, national and international. The festivals-contests are actively organized in the country, but does not have systematic coordination. Thou cultural events discussed in the article are of a big importance to the spread of folk instruments, but the age of participants tells that the popularity of folk instruments stays in children's groups and the adult section only contains teachers and leaders of the collectives. To get better significance of the events for the spread of folk instruments – the suggestion is to do extensive field investigation and have a joint coordination.